

LÄHISUHDEVÄKIVALTA LASTENKIRJALLISUUDESSA

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Helmikuu 2022

TIIVISTELMÄ

Henriikka Latvanen: Lähisuhdeväkivalta lastenkirjallisuudessa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteen ja kulttuurin tiedekunta, varhaiskasvatus
Helmikuu, 2022

Tässä kvalitatiivisessa kandidaatintutkielmassa tarkoituksena oli selvittää, millaisia lähisuhdeväkivallan muotoja lastenkirjallisuudessa esiintyy. Suomessa lähisuhdeväkivalta ei ole uusi ilmiö, ja sitä kohtaavat vuosittain myös tuhannet lapset. COVID-19-pandemian vaikutukset lähisuhdeväkivaltaan ovat näkyneet muiden muassa lisääntyneinä yhteydenottoina erilaisiin chat-palveluihin, lastensuojeluilmoitusten laskuna ja avo- ja avioparien välisen väkivallan määrän nousuna. Lähisuhdeväkivalta on aiheena vaikea ja siitä ei mielellään puhuta, etenkin lasten kanssa. Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa kohdataan päivittäin suurin osa suomalaisista varhaiskasvatusikäisistä lapsista ja osa näistä lapsista joutuu arjessaan lähisuhdeväkivallan uhriksi tai todistajaksi. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä tulisi olla valmius tunnistaa ja puuttua lähisuhdeväkivaltaan sekä tukea sitä kohdannutta lasta. Lastenkirjallisuus on yksi väylä, jonka avulla vaikeita asioita lasten kanssa on mahdollista käsitellä ja samalla lisätä turvataitoja vaikeiden tilanteiden varalle.

Kandidaatintutkielman aineistona toimi seitsemän varhaiskasvatusikäisille lapsille suunnattua kuvakirjaa vuosilta 2000–2020. Kirjoista kuusi oli suomenkielisiä ja yksi ruotsinkielinen. Kirjojen teemana oli lähisuhdeväkivalta. Kirjojen analysoinnin kautta oli tarkoitus selvittää vastaukset kolmeen tutkimuskysymykseen: millaisia lähisuhdeväkivallan muotoja lastenkirjallisuudessa esiintyy, miten lapsihahmot reagoivat lähisuhdeväkivaltaan ja miten lapsihahmoja tuetaan ja autetaan kirjoissa. Tutkimuksen aineisto analysoitiin sisällönanalyysin keinoin ja analysointia tuettiin abduktiivisella päättelyllä.

Tutkimustulokset muodostettiin tyyppiesimerkeiksi. Tyypillisin esimerkki väkivallan muodosta oli vanhempien riitelystä johtuva lasten tunteiden ja tarpeiden laiminlyönti. Lisäksi kirjoissa esiintyi henkistä ja fyysistä väkivaltaa. Lapsihahmojen tyypillisin reagoimistapa oli tunnetason reagointi pelkona, hämmennyksenä ja ahdistuksena. Tunnetason reagointi välittyi niin lasten ilmeistä, toiminnasta kuin ajatuksista. Lapsihahmoja tuettiin ja autettiin tyypillisimmin niin, että aikuinen otti tilanteen hoitamisesta vastuun ja lapsi palautettiin lapsen rooliin. Apua perheiden tilanteisiin haettiin lisäksi ammattiauttajilta.

Avainsanat: Lähisuhdeväkivalta, lastenkirjallisuus, varhaiskasvatus, laadullinen tutkimus, sisällön analyysi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	LÄHISUHDEVÄKIVALTA	5
2.1	LÄHISUHDEVÄKIVALTA JA SEN MUODOT	5
2.1.1	<i>Fyysinen ja seksuaalinen väkivalta</i>	7
2.1.2	<i>Henkinen väkivalta</i>	7
2.1.3	<i>Kaltoinkohtelu ja laiminlyönti</i>	8
2.1.4	<i>Taloudellinen väkivalta</i>	8
2.1.5	<i>Kulttuurinen, kunniaan tai uskontoon liittyvä väkivalta</i>	9
2.1.6	<i>Vaino</i>	9
2.2	LAPSI JA LÄHISUHDEVÄKIVALTAKOKEMUKSET	10
2.3	LÄHISUHDEVÄKIVALTA TILASTOINA	12
3	LASTENKIRJALLISUUS	14
3.1	MÄÄRITELMIÄ	14
3.2	KUVAKIRJAT	15
3.3	LASTENKIRJALLISUUS JA VAIKEAT KOKEMUKSET	16
3.4	VARHAISKASVATUS JA KIRJALLISUUS	17
4	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	19
4.1	TARKOITUS JA TAVOITTEET	19
4.2	TUTKIMUSKYSYMYKSET	20
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	21
5.1	TUTKIMUSMENETELMÄ	21
5.2	TUTKIMUKSEN AINEISTO JA SEN HANKINTA.....	22
5.3	AINEISTON ANALYSOINTI.....	23
6	TULOKSET	26
6.1	LÄHISUHDEVÄKIVALLAN MUODOT	26
6.2	LASTEN REAGOINTITAVAT	28
6.3	TUKI JA APU.....	29
7	POHDINTA	32
7.1	TÄRKEIMMÄT TUTKIMUSTULOKSET	32
7.2	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS.....	35
7.3	JATKOTUTKIMUSAIHEITA.....	37
	LÄHTEET	38

1 JOHDANTO

Vuoden 2020 alussa maailmalla puhkesi COVID-19-pandemia, jonka seurauksena niin Suomessa kuin muualla maailmassa ihmiset viettivät aiempaa enemmän aikaa kodeissaan. Husson ja kollegoiden (2021) mukaan lastensuojeluilmoitukset ja turvakotiin hakeutumiset ovat koronavuonna vähentyneet, mikä on herättänyt ammattilaisten keskuudessa huolta. Toisaalta taas erilaisiin chat-palveluihin yhteydenotot ovat kasvaneet ja avo- tai aviopuolisoon kohdistuneet väkivallan teot lisääntyneet (Haapakangas, 2021).

Lähisuhteissa tapahtuva väkivalta ei valitettavasti ole uusi ilmiö. Lähes jokaisen suomalaisen tuttavapiirissä on joku, joka on kokenut tai kokee lähisuhteissaan väkivaltaa (Rauhalampi, 2019). Lähisuhdeväkivalta on siis suomalaisille tuttu ilmiö, miltä ei valitettavasti pystytä edes lapsia suojaamaan. Orasen (2012, s. 228) mukaan ilmiö on jopa niin yleinen, että jokainen lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelevä kohtaa väkivaltaa kokeneita lapsia tiedostamatta tai tietäen. Husson ym. (2021) mukaan kasvatusalan ammattilaiset ovat avainasemassa tunnistaessaan ja puuttuessaan väkivallan muotoihin.

Väkivalta voi aiheena tuntua suurelta ja vaikealta käsitellä lasten kanssa: mistä löytyy oikeat sanat ja kuinka lasta voi tukea vaikeiden asioiden äärellä? Lastenkirjallisuus on yksi hyvä väylä käsitellä aiheita, jotka tuntuvat suurilta ja vaikeilta (Heikkilä-Halttunen, 2010). Varhaiskasvatuksessa lastenkirjallisuuteen tutustutaan monipuolisesti ja sitä voidaan hyödyntää monissa tilanteissa toiminnan tukena (OPH, 2018). Tässä kandidaatintutkielmassa on tarkoituksena tarkastella lastenkirjallisuutta juuri lähisuhteissa tapahtuva väkivallan näkökulmasta.

2 LÄHISUHDEVÄKIVALTA

2.1 Lähisuhdeväkivalta ja sen muodot

WHO (2002, s. 21–22) määrittelee väkivallan olevan vallan tai fyysisen voiman tahallista käyttöä tai sen käytöllä uhkaamista. Nämä teot ja uhkaukset kohdistuvat muihin ihmisiin, ihmiseen itseensä tai esimerkiksi ihmisyyhteisöön kuten perheeseen. Vallan ja fyysisen voiman tahallisen käytön sekä niillä uhkailun seurauksena aiheutuu vastapuolelle todennäköisesti fyysinen tai psyykinen vamma, perustarpeiden tyydyttämättä jättäminen, kuolema tai kehityksen häiriintyminen. Väkivallan ei WHO:n mukaan siis aina tarvitse johtaa vammautumiseen tai kuolemaan, vaan se voi aiheuttaa olennaista räsitystä väkivallan kokijalle. Termin ”valta” sisällyttäminen fyysisen voiman tahalliseen käyttöön laajentaa väkivallan määritelmää koskemaan tekoja, uhkauksia ja pelotteluja, jotka tapahtuvat valtasuhteissa. WHO:n määritelmä sisältää siis laiminlyönnin, fyysiset, psyykkiset ja seksuaaliset hyväksikäytöt sekä itsemurhan ja itsetuhoisuuden.

Lähisuhdeväkivalta on väkivaltaa, jossa väkivallan uhrin ja tekijän välillä on Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen [THL] (2021b) määritelmän mukaan ollut läheinen suhde. Lähisuhdeväkivallassa tekijä kohdistaa väkivaltaa esimerkiksi omaan lapseensa, nykyiseen tai entiseen puolisoonsa tai johonkin muuhun läheiseksi miellettyyn henkilöön. Huin ja Maddernin (2021, s. 2) mukaan lähisuhdeväkivalta määrittyy vallan ja kontrollin väärinkäyttönä läheiseen ihmiseen. Tällainen vallan ja kontrollin väärinkäyttö näyttäytyy Huin ja Maddernin mukaan fyysisenä, psyykkisenä, seksuaalisena tai taloudellisina tekoina tai uhkauksina. WHO:n (2002, s. 24) mukaan lähisuhdeväkivalta tapahtuu yleensä kotona, muttei yksinomaan siellä.

Lähisuhdeväkivallassa vaikutukset eivät jää ainoastaan uhriin, vaan koko väkivallan vaikutuksille altistuvat myös koko uhrin lähipiiri. Lähisuhdeväkivallaksi lasketaan niin perheväkivalta, parisuhdeväkivalta kuin

seurusteluväkivalta. Perheväkivallalla tarkoitetaan perheenjäsenen toiseen perheenjäseneseen kohdistamaa väkivaltaa, parisuhdeväkivallalla tarkoitetaan parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa ja seurusteluväkivallalla tarkoitetaan nuorten seurustelusuhteissa ilmenevää väkivaltaa. Seurusteluväkivalta eroaa parisuhdeväkivallasta siinä, että nuorten kognitiiviset ja emotionaaliset taidot ovat vielä kehittymässä, jolloin nuorella ei välttämättä ole hahmotuskykyä siihen, mikä seurustelusuhteessa on sallittua. (THL, 2021b)

THL (2021b) listaa joitain tekijöitä, jotka lisäävät lähisuhdeväkivallan riskejä. THL:n mukaan erityisesti pienten lasten äideillä ja raskaana olevilla naisilla on kohentunut riski kokea lähisuhdeväkivaltaa. Pikkulapsiperheissä kohentunut riski lähisuhdeväkivaltaan syntyy puutteellisista keinoista hallita tunteita, yövalvomisista ja lisääntyneistä velvollisuuksista. Lisäksi vanhemmuuteen kohdistetut paineet ja tästä johtuvat vaikeiden tunteiden piilotus lisäävät riskiä. Näiden tekijöiden ohella THL kirjaa erityisiä haasteita olevan vammaisten henkilöiden ja ikäihmisten kokemassa väkivallassa sekä kunniaan liittyvä väkivalta ja tyttöjen silpominen.

WHO (2002, s. 78) määrittelee erityisesti vanhempien lapsiinsa kohdistaman väkivallan olevan sidoksissa kulttuuriin. WHO:n mukaan kulttuuriset käyttäytymistavat ja tottumukset määrittelevät sen, mitkä teot tai toisaalta tekemättä jättämiset luokitellaan kussakin kulttuurissa väkivallan tai laiminlyönnin teoiksi. Väkivallan määritelmän sijaan WHO katsoo kyseessä olevan ennemminkin tiettyjen vanhemmuuden puolten korostamisesta. Eri kulttuureissa on WHO:n mukaan siis erilaiset käsitykset hyväksyttävästä vanhemmuudesta. WHO kuitenkin toteaa, että monilla eri kulttuureilla näyttää olevan yhteinen käsitys siitä, että seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö sekä *"hyvin ankara kuritus"* ovat kiellettyjä.

THL:n (2021a) määritelmän mukaan myös varhaiskasvatuksessa ja kouluissa tapahtuvat kiusaaminen katsotaan lähisuhdeväkivallaksi. Tässä kandidaatintutkielmassa en kuitenkaan ota varhaiskasvatuksessa tai koulussa tapahtuvaa kiusaamista käsittelyyn, sillä kiusaaminen itsessään on aihekokonaisuutena valtavan laaja ja kiusaamisesta lastenkirjallisuudessa on tehty Tampereen yliopistossa keväällä 2020 pro gradu -tutkielma (Korkea-aho, 2020). On kuitenkin tärkeää tiedostaa, että myös kiusaaminen katsotaan yhtä lailla väkivallaksi, kuin muutkin väkivallan muodot.

2.1.1 Fyysinen ja seksuaalinen väkivalta

Fyysinen väkivalta on väkivallan muodoista luultavasti tutuin, sillä sen merkit ovat helpoiten tunnistettavissa. Fyysisen väkivallan merkkejä ovat niin THL:n (2021b) kuin Tupolan ym. (2015) esimerkiksi lyöminen, potkiminen, töniminen, kuristaminen, hiuskato ja hakkaaminen sekä ravistelu, ampuma- tai teräaseen käyttö ja fyysisellä väkivallalla uhkailu. Pahimmillaan fyysinen väkivalta voi johtaa uhrin kuolemaan. THL:n (2019) mukaan fyysisen väkivallan merkkejä voi tunnistaa myös siitä, ettei uhri voi tai halua kertoa, mistä vammat ovat syntyneet tai niiden sijainti, muoto tai koko ei vastaa kerrottua syntytapaa. Hoitoon hakeudutaan viiveellä ja kehosta löytyy eri ikäisiä vammoja, kuten mustelmat, ja vammat ovat usein vaatteiden peittämällä alueilla tai suun, kasvojen, hiuspohjan, kaulan tai olka- ja käsivarren alueilla. Vammat voivat THL:n mukaan olla myös toistuvia. Lisäksi uhrin käytös saattaa olla esimerkiksi alistuvaa, ahdistunutta tai kiihtynyttä.

WHO:n (2002, s. 170) mukaan seksuaalista väkivaltaa on seksuaalinen teko tai sen yritys, jossa käytetään pakottamista tai epätoivottu seksuaalinen huomautus tai ehdotus, riippumatta uhrin ja tekijän välisestä suhteesta tai tekopaikasta. Seksuaalista väkivaltaa on myös raiskaus, joukkoraiskaus tai sen yritys. Seksuaalista väkivaltaa on myös pahoinpitely, mikä kohdistuu genitaalialueelle.

Rikosuhripäivystyksen (2019) mukaan seksuaalinen väkivalta on yleinen väkivallan muoto, mutta siitä puhuminen ja sen julkituominen on väkivallan uhrille vaikeaa. Rikosuhripäivystyksen mukaan asiasta puhumisen vaikeus johtuu siitä, että väkivalta kohdistuu uhrin haavoittuvaisimmalle alueelle.

2.1.2 Henkinen väkivalta

Henkinen väkivalta myös liittyy useaan muuhun väkivallan muotoon, kuten fyysiseen tai taloudelliseen väkivaltaan. THL (2021b) määrittää henkisen väkivallan muotoihin kontrollon, arvostelun, tavaroiden hajottamisen, voimakkaan mustasukkaisuuden, kotieläinten satuttamisen, eristämisen tai jollain näistä tai itsemurhalla uhkaamisen. WHO (2002, s. 111) määrittää henkiseksi väkivallaksi pelottelun, nöyryyttämisen ja jatkuvan vähättelyn.

Söderholm ja Politi (2012, s. 80–81) määrittelevät henkistä väkivaltaa emotionaalisen väkivallan käsitteen kautta. Tunnuksmerkkejä emotionaalille väkivallalle ovat jatkuva torjunta, verbaalinen loukkaaminen, nöyryyttäminen, halveksunta ja pelottelu. Jatkuessaan ja toistuessaan riittävän pitkään, emotionaalinen väkivalta saa uhrinsa tuntemaan itsensä mitättömäksi ja arvottomaksi, ei-toivotuksi ja ei-rakastetuksi.

2.1.3 Kaltoinkohtelu ja laiminlyönti

WHO:n (2002, s. 78) mukaan lapsen kaltoinkohtelulla tarkoitetaan kaikkea vallan, vastuun tai luottamuksen suhteissa ilmeneviä psyykkisen ja fyysisen pahoinpitelyn muotoja, seksuaalisen hyväksikäytön, kaupallisen tai muun riiston muotoja, joiden seurauksena lapselle aiheutuu todellista tai mahdollista vaaraa terveydelle, kehitykselle, ihmisarvolle tai elämälle.

THL:n (2021b) mukaan kaltoinkohtelulla ja laiminlyönnillä tarkoitetaan sellaista väkivaltaa, jossa läheinen jätetään vaille tarvitsemaansa hoivaa ja huolenpitoa tilanteissa, joissa läheinen on täysin tai osittain riippuvainen muista henkilöistä heidän avustaan. Kaltoinkohtelua voi Tupolan ym. (2015) mukaan olla myös toisen henkilön vahingoittamista päihteillä, lääkkeillä tai kemikaaleilla.

Söderholm ja Politi (2012, s. 80) ilmaisevat lyhyen ytimekkäästi laiminlyönnin olevan lapsen perustarpeiden huomiotta jättämistä. Söderholm ja Politi listaavat laiminlyönnin tarkempia alamuotoja seuraavasti: fyysinen laiminlyönti, emotionaalinen laiminlyönti, terveydenhoidon laiminlyönti, koulutuksen laiminlyönti ja ammatillinen ja rakenteellinen laiminlyönti

2.1.4 Taloudellinen väkivalta

Taloudellinen väkivalta määritellään WHO:n (2002, s. 23) kollektiivisen väkivallan alaluokaksi. Kollektiivisella väkivallalla tarkoitetaan väkivaltaa, jota aiheutetaan tiettyjen sosiaalisten päämäärien saavuttamiseksi, esimerkiksi organisoitujen ryhmien aiheuttamat terroriteot. Taloudellinen väkivalta ilmenee tässä kontekstissa taloudellista hyötyä tavoittelevien ryhmien hyökkäyksinä taloudellisen toiminnan järkyttämiseksi.

Fawole (2008, s. 2–3) määrittelee taloudellista väkivaltaa yksilöllisemmällä tasolla. Fawolen mukaan taloudellista väkivaltaa ovat tilanteet, joissa tekijällä on täysinäinen kontrolli uhrin taloudesta, kuten rahasta ja uhrilla ei ole mahdollisuutta osallistua esimerkiksi päätöksiin rahan käytöstä. Esimerkiksi heterosuhteessa taloudellinen väkivalta voi ilmetä miehen yksinomaisena päätösvaltana rahojen käyttämisestä ja säästämisestä. Uhri voi elää korkealla elintasolla, mutta hänellä ei ole minkäänlaista kontrollia omaan talouteensa. Taloudellinen väkivalta voi ilmetä lisäksi siten, ettei tekijä anna uhrille rahaa välttämättömiin ostoksiin, kuten ruokaan ja vaatteisiin.

2.1.5 Kulttuurinen, kunniaan tai uskontoon liittyvä väkivalta

Kulttuurinen tai uskontoon liittyvällä väkivallalla on eri lähteissä erilaisia nimityksiä. THL:n (2021b) määrittää kulttuurisen tai uskonnollisen väkivallan muotoja olevan muiden muassa tyttöjen silpominen, uskonnolliseen vakaumukseen pakottaminen ja uskontoon liittyvillä asioilla uhkaaminen.

Kunniaan liittyvä väkivalta määritellään Gregoryyn, Foxin ja Howardin (2020) mukaan väkivallaksi, joka liittyy kunnian säilyttämiseen perheessä. Kunniaan liittyvää väkivaltaa ilmenee yleensä, kun uhri käyttäytyy sosiaalisten normien vastaisesti. Väkivallan tarkoituksena on rankaista uhria epäsopivasta käytöksestä ja/ tai palauttaa kunnia perheeseen. Kunniaan liittyvän väkivallan uhri on yleisimmin nainen, mutta myös miehet voivat joutua kunniaan liittyvän väkivallan uhreiksi.

2.1.6 Vaino

Ostermyerin ja kollegoiden (2016) mukaan vainoaminen tarkoittaa toisen henkilön toistuvia ja sinnikkäitä, ei-toivottuja yhteydenottoja ja kommunikaatiota. Yhteydenotot voivat tapahtua esimerkiksi soittamalla, sähköpostilla tai viesteillä tai uhria seuraamalla tai lähestymällä. Lisäksi vainoaminen voi ilmetä toisen henkilön ilmestymisenä paikkoihin, joissa uhri käy tai ei-toivottuina vierailuina uhrin kotona tai perheen luona. Vainoamiseen voi liittyä fyysistä väkivaltaa ja paikkojen hajottamista sekä esimerkiksi uhrin tapaamisten peruuttamista uhrin puolesta tämän tietämättä.

Vainoaminen aiheuttaa THL:n (2021b) mukaan vainon uhrissa pelkoa. Vainoaminen ei aina kohdistu pelkästään uhriin, vaan vainoaminen saattaa kohdistua myös uhrin perheeseen.

2.2 Lapsi ja lähisuhdeväkivaltakokemukset

Holmbergin (2000) mukaan lapsen kokema väkivalta, sivusta seuraajana tai väkivallan kohteena, on lapselle monin tavoin haitallista yleisen hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen kannalta. Myös THL:n (2021a) mukaan lapsuudessa nähty ja koettu lähisuhdeväkivalta, vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat sekä eroriidat ovat yksilölle haitallisia kokemuksia. Lähisuhdeväkivallan seurauksia voivat WHO:n (2002) ja Tupolan ym. (2015) mukaan olla niin fyysiset vammat, kuten mustelmat, tarkkarajaiset palovammat, hiuskato ja päänalueen vammat. Psykkisiä seurauksia lähisuhdeväkivallasta voivat olla masennus, ahdistuneisuus, syömishäiriöt, yliaktiivisuus, unihäiriöt ja korostuneen syyllisyyden ja häpeän tuntemukset.

Glaser (2005, s. 68–70) kirjoittaa lapsen laiminlyönnin ja pahoinpitelyn sisältävän sekä laadullisia että määrällisiä näkökulmia. Glaserin mukaan määritelmässä havaitaan sekä yksittäisiä ja toistuvia tapahtumia, kuin myös luonteenomaisia vuorovaikutusmalleja. Näissä osapuolina ovat Glaserin mukaan pahoinpitelijä ja lapsi. Laiminlyönti ja henkinen väkivalta ilmentävät Glaserin mukaan lapsen ja hoitajan välistä suhdetta, kun taas fyysinen väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö ovat tapahtumia. Glaser kirjoittaa, että esimerkiksi kertaluontoinen pahoinpitely voi saada aikaan erilaisia vaikutuksia uhrin aivoissa, kuin jatkuva laiminlyönti ja pahoinpitely. Glaserin mukaan lapsen ominaisuudet, kaltoinkohtelun ominaispiirteet ja lapsen perhetilanne vaikuttavat kaikki osaltaan siihen, millaiseksi lapsi ajan kanssa kehittyy. Orasen (2012, s. 223) mukaan väkivallan määrä, laatu, lapsen ikä ja sukupuoli vaikuttavat väkivallan aiheuttamiin seurauksiin lapsessa. Glaser kirjoittaa muiden muassa Egelandin ja Ericksonin (1987) tutkimuksesta, jossa havaittiin emotionaalisesti laiminlyötyjen lasten olleen ensimmäisinä kouluvuosina vertaisiaan enemmän sosiaalisesti syrjäänvetäytyviä, tarkkaavaisuuden olevan huonoa ja lasten olleen tietoisesti oman tasonsa alapuolella.

Salo (2011, s. 118) kirjoittaa väitöskirjassaan vanhempien parisuhderiitojen, erityisesti lasten todistamien riitelyn ja perheväkivallan, olevan keskeinen syy lasten oireiluun. Salon tutkimuksessa vanhemmat, joiden lapset olivat olleet läsnä vanhempien riitelyn tai perheväkivallan aikana, kuvasivat lasten oireiluksi erilaisia käyttäytymisongelmia ja sosiaalisten taitojen vähenemistä. Nouran Ghanemin (2021, s. 7) mukaan lapsuudessa koetulla väkivallalla on kielteinen vaikutus myös koulumenestykseen. Orasen (2012, s. 223) mukaan väkivallalle altistuminen on kehityksellisesti vakava riskitekijä. Väkivallalle altistuminen vaikuttavat suoraan lapseen ja lapsi saattaa oppia kielteisiä käyttäytymismalleja.

THL:n (2021a) mukaan lähisuhdeväkivaltaa kokeneen auttamiseksi on tärkeää, että väkivallan aiheuttamat seuraukset tunnistetaan. Tunnistaminen on tärkeää siksi, etteivät väkivaltaa kokeneen oireet, kuten lamaannus, muistikatkokset, liiallinen tyyneys ja tapahtuneen kieltäminen, estä väkivaltakokemuksien käsittelyä. Lähisuhdeväkivallan käsittelyn mahdollistaminen turvallisessa ympäristössä on Holmbergin (2000) mukaan tärkeää. Salon (2011, s. 118–122) mukaan vanhempien välisissä riitatilanteissa lapselle on tärkeää kertoa selvästi, ettei ole lapsen tehtävä kantaa huolta tai ottaa puolia, saati selvittää vanhempien välisiä riitoja, vaan riitojen selvittäminen on aikuisten tehtävä. Näin on Salon mukaan erityisesti silloin, kun lapsi joutuu todistamaan riitoja tai riidat muuten vaikuttavat perheen vuorovaikutukseen ja ilmapiiriin ilman, että lapsi näkee varsinaista riitelyä. Salon mukaan tämänkaltainen viestiminen lasten kanssa on tärkeää etenkin silloin, kun perheen äidillä on hyvät suhteet lasten kanssa.

Väestöliiton (2012) mukaan lapsille kannattaa ikätaso huomioon ottaen kertoa rehellisesti vanhempien välisistä riidoista ja kysyä, miltä lapsesta tuntuu. Lapsi tarvitsee tukea, läheisyyttä ja turvaa, mitä mahdollisimman säännöllinen arki, vanhempien kanssa yhdessä vietetty aika ja tieto siitä, että aikuiset hoitavat asian tuo. Väestöliitto painottaa lisäksi, että vastuulliseen vanhemmuuteen kuuluu hakea ulkopuolista apua riitojen ratkomiseen, jos omat keinot loppuvat.

2.3 Lähisuhdeväkivalta tilastoina

Tilastoista käy ilmi, että vuonna 2020 viranomaisten tietoon tulleista lähisuhdeväkivaltatapauksissa uhreja on yhteensä 10 800, mikä on 1,2 prosenttia vuotta 2019 vähemmän. Uhreista alaikäisiä oli 21,3 prosenttia. 0,3 prosentilla uhreista ikää ei ollut tiedossa. Huomion arvoista on, että nämä luvut koskevat vain viranomaisten tietoon tulleita lähisuhdeväkivaltatapauksia, mutta kuten Tilastokeskus artikkelissaan mainitsee, eivät läheskään kaikki lähisuhdeväkivaltatapaukset tule viranomaisten tietoon. Todellinen määrä lähisuhdeväkivallan uhreista on luultavasti virallisia tilastoja korkeampi. (Tilastokeskus, 2021b)

Vanhempien lapseensa kohdistaneita väkivaltatapauksia oli 2200 eli 20,5 prosenttia kaikista tietoon tulleista tapauksista. Määrä laski edellisvuodesta noin 14 prosenttia. Alaikäisten uhrien tilastoja tarkastellessa selviää, että aikavälillä 2009–2019 tilastoitujen alaikäisten kokema lähisuhdeväkivalta on kasvanut. Tilastokeskus kuitenkin huomauttaa, että kasvun taustalla vaikuttavat myös lakimuutokset, jotka velvoittavat ilmoittamaan lapsen henkeen ja terveyteen kohdistuneen rikoksen epäilystä (Lastensuojelulaki 1302/2014). Lisäksi alaikäiseen tai läheiseen kohdistuneet lievät pahoinpitelyt ovat tulleet virallisen syytteen alaisiksi vuonna 2011 (Tilastokeskus, 2021b; Oikeusministeriö, 2010). Alaikäiseen lähisuhdeväkivaltaa kohdistava aikuinen on mies 67 prosentissa tapauksista. 95 prosentissa tapauksissa tekijänä on ollut aikuinen. Tietoon tulleista tapauksista 50,3 prosentissa lähisuhdeväkivallan alaikäinen uhri oli poika. Alaikäisiin kohdistuneissa lähisuhdeväkivallan tietoon tulleista tapauksista alle viisivuotiaita oli 22 prosenttia, 5–9-vuotiaita oli 37 prosenttia, 10–14-vuotiaita 27 prosenttia ja 15–17-vuotiaita oli 14 prosenttia. (Tilastokeskus, 2021b)

Tilastokeskuksen (2021b) mukaan kaikista vuonna 2020 viranomaisten tietoon tulleista lähisuhdeväkivaltatapauksista eri uhreja oli 8 100. Uhreista 20 prosenttia oli sellaisia henkilöitä, jotka joutuivat toistuvasti lähisuhdeväkivallan uhriksi vuonna 2020. Toistuvan väkivallan uhreista lapsia oli 300.

Tilastokeskuksen (2021a) mukaan Suomessa vuonna 2020 alaikäisiä lapsia oli 1 020 884 ja viranomaisten tiedon mukaan näistä lapsista 2200 eli 0,2 prosenttia (Tilastokeskus, 2021b) joutui lähisuhdeväkivallan uhriksi. THL:n

(2021c) mukaan vuonna 2020 varhaiskasvatukseen osallistui 77 prosenttia kaikista Suomen 1–6-vuotiaista lapsista. Näistä lapsista osa on joutunut todistamaan kotona tapahtuvaa lähisuhdeväkivaltaa tai on itse joutunut lähisuhdeväkivallan uhriksi. Osuus kaikista lapsista on pieni, mutta kokemus kotona tapahtuvasta väkivallasta jokaiselle sitä kohdanneelle yksilölle, lapselle, on aina järkyttävä ja hänen hyvinvointiaan uhkaava. Lisäksi on tärkeä muistaa, että tilastoissa näkyy vain viranomaisten tietoon tulleet tapaukset.

3 LASTENKIRJALLISUUS

3.1 Määritelmiä

Lastenkirjallisuus ja lasten kirjat ovat luultavasti jokaiselle suomalaiselle tuttuja jossain muodossa. Suomalaisia lastenkirjallisuuden merkkihenkilöitä ovat muiden muassa Tove Jansson ja Mauri Kunnas. Mutta mitä lastenkirjallisuudella oikeastaan tarkoitetaan? Rättyän (2012) määritelmässä lastenkirjallisuudesta huomio kiinnittyy erityisesti lukijan iän määrittämiseen, lapseen. Lapsella puolestaan tarkoitetaan YK:n lastenoikeuksien sopimuksen (1989) mukaan kaikkia alle 18-vuotiaita henkilöitä. Lastenkirjallisuuden voisi siis yksinkertaisesti sanoa olevan kirjallisuutta, jonka kohdeyleisönä pidetään alle 18-vuotiaita henkilöitä. Rättyän mukaan Suomessa on aiemmin puhuttu sekä lasten- että nuortenkirjallisuudesta, mutta tämä määritelmä ei pidä enää pintaansa erityisesti nuortenkirjallisuuden osalta. Rättyän mukaan termi ”lastenkirjallisuus” toimii kattokäsitteenä sekä lapsille että nuorille tarkoitettussa kirjallisuudessa ja on yhdenmukainen ruotsin- ja englanninkielisten vastineidensa kanssa.

Vaikka usein voidaan ajatella lastenkirjallisuuden olevan oma kirjallisuuden lajinsa, ei näin kuitenkaan ole. Rättyän (2012) mukaan lastenkirjallisuuteen sisältyy samoja kirjallisuuden lajeja, kuin aikuisten kirjallisuudessa, jolloin lastenkirjallisuutta ei voida kutsua omaksi kirjallisuuden lajikseen. Lastenkirjallisuudesta löytyy aikuisille suunnatun kirjallisuuden tapaan kirjallisuuden päälajeja eli proosaa, lyriikkaa ja draamaa.

”Rakkaalla lastenkirjalla on monta nimeä” toteaa Heikkilä-Halttunen (2015, s.71). Lastenkirjallisuus ei siis ole oma kirjallisuuden laji, vaan se pitää sisällään useita aikuisille suunnatun kirjallisuuden muodoista. Rättyän (2012, s. 2–3) koontiin on nostettu seuraavat lastenkirjallisuuden lajit:

- *Katselukirjat* eli aiheeltaan esineitä, aakkosia, numeroita tai elämiä sisältävä kirja.
- *Lelukirjat* eli erilaisin materiaalein, äänin tai efektein varusteltu kirja.
- *Kuvakertomus*, jossa kuvat yhdistyvät kertomukseksi juonen kautta.
- *Kuvakirja* määrittely perustuu esimerkiksi siihen, että jokaisella aukeammalla on kuva.
- *Kuvitettu kirja*, jossa tekstiä on enemmän kuin kuvia ja kirjaan voidaan käännöksen yhteydessä luoda uudet kuvitukset, kuten Astrid Lindgrenin Peppi Pitkätossu -kirjoissa.
- *Kuvaromaani* on kirja, jossa kuvituksen merkitys on kuvakirjoja käytännöllisempi.

Lisäksi Heikkilä-Halttunen (2015) esittelee muiden muassa pienet minikirjat, lastenvaunuihin kiinnitettävät vaunukirjat sekä sarjakuvat, tietokirjat ja viime vuosina valtavasti yleistyneet äänikirjat osaksi lastenkirjallisuuden lajia. Heikkilä-Halttunen mainitsee erikseen myös lukemisessa, kirjoittamisessa ja/tai ymmärtämisessä haasteita omaaville lapsille suunnatut selkokirjat. Näkö- ja monivammaisille lapsille on lisäksi tarjolla Heikkilä-Halttusen mukaan piste-, ääni- ja koskettelukirjoja.

3.2 Kuvakirjat

Heikkilä-Halttusen (2015, s. 40, 42–43) ja Rättyän (2012, s. 2) määritelmien mukaan kuvakirjoilla tarkoitetaan kirjoja, joissa jokaisella aukeammalla on vähintään yksi kuva ja kuva tukee ja täydentää luettavaa tekstiä. Heikkilä-Halttusen mukaan kuvakirjat ovat leikki-ikäisen lapsen peruskirjoja ja kirjoissa tekstin ja kuvan suhde on tasapainossa. Heikkilä-Halttusen mukaan lastenkirjallisuus on käyttökirjallisuutta, mikä palvelee jotain tarvetta lapsen elämässä. Kuvakirjoista lapsi saa tuntumaa arkeensa ja pääsee kurkistamaan omasta arjesta poikkeaviin tarinoihin, jolloin lapsen kulttuuri-identiteetti kehittyy.

Kuvakirjoilla on Heikkilä-Halttusen (2015, s. 39; 49) mukaan monia tehtäviä ja yksi niistä on lapsen itsetunnon vahvistaminen. Kuvakirjoissa käsitellään monia erilaisia tilanteita ja opitaan selviytymään niistä. Kuvakirjat harjaannuttavat näin myös vuorovaikutustaitoja ja tunneälyä: lapsi oppii kirjan

hahmojen tunteita ja tapahtumia myötäelämällä kanavoimaan omia tunteitaan ja hyväksyy epätäydellisyyttä niin itsessään kuin ympärillä olevissa. Niin varhaiskasvatuksessa kuin lastensuojelussa on huomattu, että lapsilla on enenevässä määrin hankaluuksia tunnistaa omia ja muiden tunteita, jolloin ristiriitoja lasten välillä syntyy enemmän. Kuvakirjojen avulla näitä asioita voidaan opetella ja harjoitella. Karasman ja Suvilehdon (2014, s. 22) mukaan kuvakirjan tehtävänä on läpi historian ollut erilaisten asioiden opettaminen. Kuvakirjat ovat välittäneet myös arvoja, normeja ja asenteita sekä uskontoa ja ahkeruutta.

Kuvakirjat ovat itsessään arvokkaita teoksia. Heikkilä-Halttusen (2015, s. 63–64) mukaan tšekkiläisen kuvittaja Kveta Pacovská onkin sanonut lasten kuvakirjoja lasten ensimmäiseksi taidegalleriaksi. Kuvakirja on parhaimmillaan lapselle todellinen esteettinen elämys, kun kirjan kuvitus ja teksti on tehty huolella, kirja painettu laadukkaalle paperille ja taitto sekä ulkoasu on huoliteltu. Lastenkirjallisuuden yksittäiset kuvituskuvat ovat myös itsenäisiä taideteoksia.

3.3 Lastenkirjallisuus ja vaikeat kokemukset

Heikkilä-Halttusen (2010) mukaan lastenkirjallisuus on aina aikuisille alisteista kirjallisuutta, sillä aikuiset, niin vanhemmat, opettajat kuin kustantajat ja kirjailijat, päättävät raameista, joista lapsille kirjoissa kirjoitetaan. Lastenkirjallisuuden ongelmakohta piilee sinä, että lastenkirjallisuuden kuvitellaan yhä olevan harmitonta ja huoletonta. Huolettomuus ja hyvämieli myyvät paremmin, mikä osaltaan selittää iloisten lastenkirjojen illuusiota. Aikuisilla on Heikkilä-Halttusen (2015, s. 42) mukaan tapana idealisoida lapsuutta elämänvaiheena, johon vaikeat asiat, kuten suru ja tuska, eivät yllä. Valitettavasti tiedämme, että tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa.

Heikkilä-Halttunen (2010, s. 26–27) kirjoittaa, että tabuluonteisia aiheita saatetaan pitää kokonaan sopimattomina lasten korville. Tällaisia aiheita ovat aiemmin olleet muiden muassa väkivalta ja päihteet. Vaikka nykyään nämä aiheet ovat jo laajemmassa tietoisuudessa, halutaan niistä Heikkilä-Halttusen mukaan edelleen pysyä vaiti, sillä asioiden käsittely koetaan hankalaksi. Lastenkirjallisuudessa esiintyvät tabut kuin tabut yleensäkin ovat sidoksissa

kansallisuuksiin, maanosiin ja maiden uskontoon, koulutustasoon sekä lapsikäsitteeseen.

Vaikeita asioita käsittelevät lastenkirjat pystyvät Heikkilä-Halttusen (2010, s. 280–285) mukaan yhdessä aikuisen kanssa luettuna välittämään lapselle sanoja havainnollistamaan ongelmiaan paremmin. Vaikeita asioita onkin tapana käsitellä lastenkirjallisuudessa edelleen enemmän verbaalisella tasolla, kuin kuvien kautta. Asioiden käsittely lastenkirjojen kautta vaatii lapsilta jo suhteellisen pitkälle kehittyneitä kielellistä valmiutta, joten tilausta olisikin vaikeita asioita käsitteleville katselukirjoille, joissa pääasiassa ovat tekstin sijaan kuvat. Arvolan ja Mäen (2009, s. 13) mukaan kirjallisuutta, joko valmista tai henkilöiden itsensä tuottamaa, voidaan hyödyntää kirjallisuusterapeuttisessa työskentelyssä. Työskentelyssä kirjallisuutta käytetään parantavana ja kuntouttavana välineenä sekä ennaltaehkäisyä kasvun ja kehityksen tukena.

Heikkilä-Halttusen (2015, s. 279–283) mukaan yleinen käsitys lastenkasvatuksessa on, että tieto lisää turvaa. Näin on erityisesti silloin, kun annettu tieto antaa konkreettisia esimerkkejä siitä, kuinka haastavissa tilanteissa tulee toimia.

3.4 Varhaiskasvatus ja kirjallisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus [OPH], 2018, s. 42, 44) todetaan, että varhaiskasvatuksessa tulee käyttää ”--- rikkaita ja vaihtelevia tekstejä.” Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kehoitetaan yhdessä lasten kanssa tutustumaan monipuoliseen lastenkirjallisuuteen ja monilukutaitoa harjoitetaan puheen ohella muiden muassa audiovisuaalisella viestinnällä. Lastenkirjallisuutta voidaan varhaiskasvatuksessa käyttää myös muun toiminnan, kuten ilmaisun, tukena.

Heikkilä-Halttusen (2015, s. 117) mukaan varhaiskasvatuksessa lapsilla tulisi olla mahdollisuus tutustua monipuolisesti kaikkiin lastenkirjallisuuden lajeihin. Varhaiskasvatuksella on lapsen huoltajien kanssa yhteinen tehtävä tukea lapsen kielen ja puheen kehitystä, missä kirjallisuus on hyvä väline. Rättyän (2013) mukaan kirjallisuuskasvatuksen tavoitteena on ohjata ja innostaa kirjallisuuden pariin. Kirjallisuus kasvatuksen perusteina Rättyä pitää kolme asiaa: mahdollisuudet lukukokemuksiin, sisältö ja työskentelytavat.

Arvolan ja Mäen (2009, s. 14) mukaan myös varhaiskasvatuksessa voidaan hyödyntää kirjallisuusterapeuttista työskentelyä ja menetelmiä. Tämä ei tarkoita sitä, että varhaiskasvatuksessa tehtäisiin terapiaa, vaan sitä, että toimitaan terapeuttisesti. Arvolan ja Mäen mukaan menetelmien käyttäminen vaatii kuitenkin hyvää perehtyneisyyttä lasten ja nuorten kehitysvaiheisiin, kirjallisuuteen tai luovaan kirjoittamiseen sekä ryhmien ohjaamiseen.

4 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

4.1 *Tarkoitus ja tavoitteet*

Tutkimuksen tavoitteena oli pyrkiä selvittämään, millaisia väkivallan muotoja varhaiskasvatusikäisille suunnatussa lasten kuvakirjoissa esiintyy, miten kirjoissa esiintyvät lapsihahmot kokevat lähisuhdeväkivallan ja miten kirjoissa esiintyviä lapsihahmoja tuetaan ja autetaan. Tutkimuksen kohteeksi valikoitui seitsemän lastenkirjaa, sekä suomen- että ruotsinkielisiä, joissa teemana on väkivalta. Aihe rajautui koskemaan varhaiskasvatusikäisille tarkoitettua lastenkirjallisuutta, sillä osaltaan tutkimuksen tavoitteena oli myös kartoittaa väkivaltaa käsittelevää lastenkirjallisuutta, jota varhaiskasvatuksessa työskentelevät ammattilaiset voivat työssään hyödyntää.

Lähisuhdeväkivaltaa ei ole aiemmin tutkittu lastenkirjallisuuden näkökulmasta. Muita vaikeiksi miellettyjä aiheita lastenkirjallisuudessa on kuitenkin tutkittu sekä kasvatustieteissä että kirjallisuustieteissä (esim. Valli, 2020; Korkea-aho, 2020; Halme, 2020 ja Luukila, 2017). Husso ym. (2021) ovat tehneet tutkimusta koronapandemian vaikutuksista avun hakemiseen lähisuhdeväkivaltatilanteissa. Husson ym. tutkimustuloksissa käy ilmi, että kotiin eristäytyminen on vaikeuttanut avun hakemista ja lisännyt sekä tehnyt näkyväksi pakottavan kontrolloinnin ja vallankäytön tapoja. Husso ym. toteavat, että korona-ajan vaikutus saattaa näkyä palvelujärjestelmissä vielä vuosienkin kuluttua ja väkivaltakoulutukselle on monilla aloilla ilmeinen tarve. Husso ym. kirjoittavat myös, että muiden muassa kasvatustieteen ammattilaiset ovat avainasemassa tunnistessaan ja puuttuessaan väkivallan muotoihin.

Lisäksi tavoitteenani oli lisätä tietoa lähisuhdeväkivallasta ja siihen liittyvistä ilmiöistä. Suomi on naisille Euroopan väkivaltaisimpia maita, ja Suomi on noussut kyseenalaiseen valoon kansainvälisesti perhe- ja koulusurmien

määrien myötä (Korva-Perämäki, 2016). Väkiältä koskettaa suurinta osaa suomalaisista jollain tapaa ja tästä syystä siitä on uskallettava puhua, jotta niin uhrit kuin tekijät osaavat ja uskaltavat hakea apua ajoissa. Jos edes aikuiset eivät uskalla puhua väkivallasta ja siihen liittyvistä teemoista, kuinka lapset oppivat hakemaan apua ja turvaa sitä kohdatessaan?

4.2 Tutkimuskysymykset

Kandidaatintutkielmassani siis tarkastellaan lastenkirjallisuutta lähisuhdeväkivallan näkökulmasta. Työn pyrkimyksenä on saada vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millaisia lähisuhdeväkivallan muotoja lastenkirjoissa esiintyy?
2. Miten lapsihahmot reagoivat lähisuhdeväkivaltaan?
3. Miten lapsihahmoja tuetaan ja autetaan kirjoissa?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen kokonaisuutta on Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan eritelty ja tyypitelty näkökulmasta riippuen monella tavalla. Laadullisen tutkimuksen määrittelyminen onkin haastavaa, mutta Eskola ja Suoranta (1998) ovat määritelleet joitain laadullisen tutkimuksen peruspiirteitä. Laadullisen aineiston voidaan Eskolan ja Suorannan mukaan todeta olevan yksinkertaisimmillaan tekstiä, oli se sitten esimerkiksi haastateltavan tuottamaa puhetta tai henkilökohtaisia päiväkirjamerkintöjä. Kandidaatintutkielmassani aineisto koostui lastenkirjallisuuden teoksista, jotka teemaltaan käsittelevät lähisuhdeväkivaltaa. Laadullista tutkimusta kuvaa myös harkinnanvarainen otanta, mikä Eskolan ja Suorannan mukaan tarkoittaa määrältä pientä, mutta analysoinniltaan hyvin perusteellista aineistoa. Tutkielmassani aineiston määrä oli suhteellisen pieni (seitsemän teosta), sillä lastenkirjoja lähisuhdeväkivallan teemalla on rajallisesti.

Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan on huomioitavaa, että aiemmat kokemuksemme vaikuttavat havaintoihimme, mutta nämä kokemukset eivät saa asettua rajaamaan tutkimuksellisia toimenpiteitä. Olen itse aiemmin työskennellyt lähisuhdeväkivaltailmiön parissa, mutta koin sen auttavan minua havaitsemaan ja ymmärtämään tutkittavaa aihetta syvällisemmin. Narratiivisuus on Eskolan ja Suorannan mukaan yksi piirre laadullisessa tutkimuksessa. Heidän määritelmänsä mukaan narratiivisuus on yksi ihmisen tyypillisimmistä tavoista jäsentää koettua loogisen ajattelun ohella ja selventää todellisuutta. Heikkilä-Halttusen (2010, s. 9) lasten kirjat jäsentävät tarinoiden ja kuvien kautta koettuja asioita, joten laadullinen tutkimus palvelee kandidaatintutkielmaani tässäkin suhteessa.

Kiviniemi (2018) kirjoittaa laadullisen tutkimuksen olevan prosessi. Prosessinomaisuus muodostuu Kiviniemen mukaan siitä, kun tutkija laadullisen tutkimusprosessin aikana luo ymmärrystä ja näkökulmia. Lisäksi Kiviniemen mukaan tutkimusta koskevat ratkaisut esimerkiksi aineiston keräämisen ja tutkimuskysymyksen osalta saattavat muotoutua tutkimuksen edetessä. Laadullisella tutkimuksella ei siis välttämättä ole etukäteen mietittyjä, tiettyjä eri vaiheita. Laadullista tutkimusta voidaan Kiviniemen mukaan luonnehtia sarjaksi ongelmanratkaisuja tai päätöksentekotilanteita. Tärkeää onkin Kiviniemen mukaan löytää ne johtoajatuksat ja -ideat, joiden perusteella tutkimuksellisia ratkaisuja tehdään. Kandidaatintutkielma on ollut prosessinomainen työ ennen kuin kandidaatintutkielman kurssi edes alkoi. Prosessi lähti liikkeelle ajatustyöstä kiinnostavien ja ajankohtaisten tutkimusaiheiden pohtimisena, päättyen tutkimustulosteni herättämien pohdintojen kirjoittamiseen useammassa erässä. Väliin on toki mahtunut monia kiperiä päätöksiä muiden muassa aineistonanalyysitavasta, aineiston etsimisestä ja tutkimuskysymysten lopullisesta muodosta.

5.2 Tutkimuksen aineisto ja sen hankinta

Kandidaatintutkielmani tutkimusaineisto koostui valmiista aineistosta, eli varhaiskasvatusikäisille lapsille suunnatuista kuvakirjoista. Kuvakirjat valikoituivat aineistoksi tutkimuksen teemaan sopivuuden perusteella. Tutkielmani aihe, lähisuhdeväkivalta, on hyvin rajallinen tema lastenkirjallisuudessa, joten aineistoa hakiessani en rajannut pois ulkomaalaisia kirjailijoita. Olen aiemmin työelämässä käyttänyt Saara Laihon (2003) *"Et ole yksin, Pikku Kurre!"* teosta, joten lähdin kartoittamaan aineistoa tämän teoksen avulla. HELMET-kirjastojen hakupalvelu listaa valitun teoksen asiasanat, joista yksi oli perheväkivalta. Tämän hakusanan takaa löysin Saara Laihon (2000) teoksen *"Urhea Pikku-Nalle"*. Apua aineiston hankintaan sain lisäksi sähköpostitse Lastenkirjainstituutilta, josta ehdotettiin kolmea muuta teosta: Hertta Vierulan (2019) *"Hännänkääntötempu"*, Anna Salmen (2012) *"Kallistuva talo"* ja Sanna Tahvanaisen (2020) *"Min svarta hund"*. Lisäksi Lastenkirjainstituutti ehdotti tutustumista Päivi Heikkilä-Halntusen (2010) teokseen *"Minttu, Jason ja Peikonhäntä. Lasten kuvakirjoja kipeistä aiheista"* ja

tämän teoksen kirjasuosituksista löysin vielä kaksi teosta lisää: Kathryn Whiten (2000) ”*Hyvä päivä, paha päivä*” ja Jo Hoestlandtin (2007) ”*Kotona myrskyää*”. Aineistoksi valikoitui siis yhteensä seitsemän lasten kuvakirjaa, jotka ovat kirjoitettu 2000-, 2010- ja 2020-luvuilla.

Valituista kirjoista kuusi on suomenkielisiä ja yksi ruotsinkielinen. Kirjat olivat perinteisiä painettuja kirjoja ja ne lainattiin HELMET-kirjastoista pääkaupunkiseudulta.

Kandidaatintutkielmani aineistoon kuuluivat siis seuraavat lasten kuvakirjat:

- Kathryn White ja Cliff Wright [suom. Arja Kanerva] (2000) - *Hyvä päivä, paha päivä*
- Saara Laiho ja Johanna Moisio (2000) - *Urhea Pikku-Nalle*
- Saara Laiho ja Johanna Moisio (2003) - *Et ole yksin, Pikku-Kurre!*
- Jo Hoestlandt ja Serge Bloch [suom. Kira Poutanen] (2007) - *Kotona myrskyää*
- Anna Salmi (2012) - *Kallistuva talo*
- Hertta Vierula ja Teemu Juhani (2019) - *Hännänkääntötempu*
- Sanna Tahvanainen ja Jenny Lucander (2020) - *Min svarta hund*

5.3 Aineiston analysointi

Kandidaatintutkielmani aineisto analysoitiin sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysi on paitsi kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä käytetty analyysimenetelmä, sitä voidaan väljästi tarkastella myös teoreettisena kehyksenä, mikä on mahdollista liittää erilaisiin analyysikokoelmiin. Sisällönanalyysi kuuluu laadullisen tutkimuksen analyysiin, jossa analyysia ei ohjaa mikään tarkka teoria tai epistemologia, vaikka niihin voidaan soveltaa monenlaisia epistemologisia ja teoreettisia lähtökohtia. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 78)

Sisällönanalyysi voidaan Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 80) mukaan jakaa kahteen osaan: deduktiiviseen ja induktiiviseen aineistoanalyysiin. Deduktiivisella aineistoanalyysillä tarkoitetaan aineistoanalyysia, jossa tähdätään yleisestä tasosta yksittäiseen havaintoon ja induktiivisessa aineistoanalyysissä päinvastoin yksittäisestä havainnosta yleiseen tasoon.

Lisäksi Tuomen ja Sarajärven mukaan näiden kahden analyysitavan välimaastoon jää abduktiivinen päättely, jolla tarkoitetaan mahdollisuutta teorian muodotukseen, kun havaintojen teon taustalla on jonkin johtoajatus.

Koska puhdas induktiivinen päättely ei kuitenkaan ole mahdollista, sillä se perustuu Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006) sekä Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 81) mukaan havaintojen luettelemiseen ilman ennakkokäsityksiä tutkittavasta aiheesta, käytin aineiston analysoinnissa tukena abduktiivista päättelyä eli teoriaohjaavaa analyysia. Abduktiivisessa päättelyssä teoria ei ole aineiston analysointia ohjaava tekijä, mutta aineistosta tehdyille tulkinnoille etsitään vahvistusta aiemmin tehdyistä tutkimuksista ja teoriasta (Puusniekka & Kauppinen, 2006; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 81).

Tuomi ja Sarajärvi (2018, s. 78–79) kirjoittavan sisällönanalyysin vaiheet auki seuraavasti: ensimmäisenä tulee valita se, mikä aineistossa kiinnostaa ja pidättäytyä tässä päätöksessä. Se mikä kiinnostaa, tulee Tuomen ja Sarajärven mukaan olla linjassa tutkimuksen tehtävän ja tarkoituksen kanssa. Tutkimuksessani tutkimuskysymykseni ohjasivat konkreettisesti sitä, mikä minua aineistossa eli lastenkirjoissa kiinnosti ja mihin kiinnitin huomioni. Aineisto itsessään ohjasi tarkastelemaan sekä kuvia että tekstiä valittujen näkökulmien kautta. Tuomen ja Sarajärven mukaan seuraava askel on erottaa ja merkitä aineistosta kiinnostavat asiat eli koodata. Tapoja tähän on Tuomen ja Sarajärven mukaan monia. Tutkimuksessani koodasin aineistoa eri väristen post-it -lappujen avulla: tutkimuskysymykseen yksi vastaavat teemat merkittiin vihreällä, tutkimuskysymykseen kaksi vastaavat teemat merkittiin punaisella ja kolmatta tutkimuskysymystä edustivat keltaiset post-it -laput. Laput olivat siitä käteviä, että niitä oli helppo liikuttaa ja niihin sai lisäksi kirjoitettua muistiinpanoja, mikä on Tuomen ja Sarajärven mukaan yksi koodaamisen tärkeä tehtävä. Kuvia tulkitsin sekä erikseen että yhdessä tekstin kanssa. Kuvista tekemäni havainnot ja tulkinnat kirjasin sinisille post-it -lapuille. Viimeisenä sisällönanalyysissa suoritetaan aineiston luokittelu, teemoittelu tai tyypittely. Luokittelussa tutkimusaineistosta määritetään luokat ja lasketaan, monesti kyseinen luokka tutkimusaineistossa esiintyy (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 79). Teemoittelu on Tuomen ja Sarajärven mukaan hyvin luokittelun kaltaista, mutta luokkien esiintymisen sijaan teemoittelussa painotetaan, mitä kustakin teemasta sanotaan eli aineistoa pilkotaan ja ryhmitellään aihepiirien perusteella.

Tämä mahdollistaa Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 79) mukaan teemojen esiintymisen vertailun. Tyypittely puolestaan tarkoittaa aineiston ryhmittelyä tyypeittäin niin, että tiettyä teemaa koskevat yhteneväiset näkemykset muodostavat yleistysten eli tyyppiesimerkin (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s 79).

Tutkimuksessani käytin aineiston tyypittelyä luomaan tyyppiesimerkkejä tutkimuskysymysteni vastauksiksi, sillä koin, että tämä analysointityyli toi selkeimmin esiin aineistossani esiin nousseet vastaukset tutkimuskysymyksiini. Tyyppiesimerkkien luonnin lisäksi jäi lisäksi mahdollisuus avata muita esiinnousseita havaintoja tutkimuskysymyksen teemasta.

Taulukko 1. Tyypiesimerkit tutkimuskysymyksittäin.

Millaisia lähisuhdeväkivallan muotoja lastenkirjoissa esiintyy?	Miten lapsihahmot reagoivat lähisuhdeväkivaltaan?	Miten lapsihahmoja tuetaan ja autetaan kirjoissa?
<p><i>Laiminlyönti:</i></p> <p>Vanhempien välillä tapahtuva riitelyn seurauksena lasten tunteet ja tarpeet eivät tule huomioiduiksi.</p>	<p><i>Tunnetason reagointi:</i></p> <p>Lapsi on pelokas, hämmentynyt ja ahdistunut. Lapsi reagoi fyysisillä oireilla, kuten ruokahaluttomuus ja mahakipu. Lisäksi käyttäytymisessä ilmenee poikkeuksellisuutta.</p>	<p><i>Aikuiset ottavat tilanteen vastuulle:</i></p> <p>Aikuinen näkee lapsen huolen ja tarttuu siihen. Aikuinen ottaa vastuun tilanteen selvittämisestä. Lapselle palautetaan lapsen rooli. Ulkopuolista apua hyödynnetään myös.</p>

6 TULOKSET

Tässä osiossa esittelen tuloksia, joita olen saanut tutkimusaineistoa analysoidessa. Ensin esittelen, millaisia väkivallan muotoja aineistossa esiintyi, jonka jälkeen esittelen, kuinka kirjoissa esiintyneet lapsihahmot kokivat väkivallan. Viimeisenä kerron niistä tavoista, jolla aineistossa esiintyneitä lapsihahmoja tuettiin ja autettiin.

6.1 Lähisuhdeväkivallan muodot

Tyypillisimmät aineistoni lastenkirjoissa esiintyneet lähisuhdeväkivallan muodot olivat laiminlyönti, fyysinen väkivalta ja henkinen väkivalta. Lähisuhdeväkivallan tyypillisin tekijä oli aikuinen ja tyypillisin uhri lapsi. Yhdessä kirjassa väkivallan tekijänä oli muista poiketen lapsi ja uhrina aikuinen.

Tyypiesimerkki laiminlyönnistä on lasten tunteiden ja tarpeiden huomiotta jättäminen aikuisten keskittyessä keskinäiseen riitaansa. Esimerkiksi Whiten (2000) kirjassa *"Hyvä päivä, paha päivä"* vanhempien huomion kiinnittyessä fyysiseen tappeluun, mäyrälapsi poistuu kotipesästä peloissaan ja ajautuu myrskyn keskelle. Hoestlandtin (2007) kirjassa kouluikäisellä Saaralla ahdistus kodin riitatilanteesta johtaa kouluarvosanojen laskuun. Salmen (2012) kirjassa viisivuotias Kerttu yrittää selvittää vanhempiensa välisiä riitoja ja pitää perhettä kasassa. Kodin tilanne vaikuttaa Kertun yleiseen hyvinvointiin myös unihäiriöiden kautta. Laihon (2003) kirjassa *"Et ole yksin, Pikku-Kurre!"* laiminlyöntiä tapahtuu vanhempien päihteidenkäytön sivuvaikutuksena. Päihteiden käytön seurauksena lapsilla ei ole kotona ruokaa ja he eivät saa tarpeeksi lepoa, suojelua ja huolenpitoa aikuiselta. Oravalapsista vanhin jää yksin vastuuseen perheen pienemmistä lapsista, kun vanhemmat lähtevät yönselkään käyttämään päihteitä:

Kello käy ja kello käy, isää, äitiä ei näy. Pikku Kurret pesässään ovat käyneet lepäämään. Sisko laulaa: ”Tuuti tuu silmät kiinni paina. Isosisko, tuuti tuu, on vierelläsi aina.” (Laiho, 2003)

Fyysisen väkivallan tyypillisin ilmenemismuoto oli pahoinpitely. Pahoinpitelyä tapahtui tyypillisimmin aikuisten välillä, mutta Tahvanaisen (2020) kirjassa tekijänä oli aikuisen sijasta varhaiskasvatusikäinen Leonard ja uhrina oli perheen isä. Pahoinpitelyä kuvattiin lastenkirjoissa tyypillisimmin lyömisenä. Esimerkiksi Laihon (2000) kirjassa isänalle pahoinpitelee äitiä lyömällä ja retuuttamalla tätä ja Tahvanaisen (2020) kirjassa Leonard on lyönyt isäänsä nyrkillä silmään niin, että isälle on tullut mustasilmä: ”En gång slog jag pappa. Jag slog så hårt att han fick blått öga.” Kirjassa Leonard ei pysty hallitsemaan kielteisiä tunteitaan, vaan päätyy myös hajottamaan vihaisena huoneessaan tavaroitaan. Vierulan (2019) kirjassa vanhempien välinen pahoinpitely ilmeni lyömisen lisäksi repimisenä ja raapimisena:

Lattialla oli karhukaisen karvoja, irronneita kiiltäviä suomuja, syljen näköistä limaa ja pieniä veripisaroita. Harottavavarpainen oli kadonnut näkyvistä, ja nyt avaimenreiän edessä oli karhukaisen pullea ruumis. Se sykki, ja siinä näkyi naarmuja. Karvattomia laikkuja oli enemmän kuin ennen. (Vierula, 2019)

Tyypillisintä henkistä väkivaltaa oli vanhempien välillä tapahtuva sanallinen riitely, jossa huudettiin, paiskottiin ovia ja puhuttiin rumasti. Vaikka riitely tapahtui aikuisten välillä, altistuivat lapset väkivallalle joutumalla todistamaan vanhempien riitelyä. Esimerkiksi Salmen (2012) kirjassa viisivuotiaan Kertun vanhemmat riitelevät niin, että Kerttu tuntee koko talon kallistuvan ja huojuvan. Hoestlandtin (2007) kirjassa vanhempien välinen riitely on kova äänistä huutamista, toisen osapuolen haukkumista ja ovien paikomista.

Tilanne alkoi vähitellen mennä yhä pahemmaksi. Päivät kuluivat. Äiti ja isä riitelivät päivästä toiseen, eikä kumpikaan huomannut, kuinka talo kallistui yhä enemmän kohti jyrkännettä. Ainoa, joka huomasi mitä kodille oli tapahtumassa, oli Kerttu. (Salmi, 2012, s. 10–11)

Sanat sinkoilevat ympäriinsä kuin ukkonen, kuin tuli, kuin lumivyöry. Isä räjähtää: -Ovi kiinni! Älä huuda lasten kuullen! Äiti vastaa hänelle nopealla sanatulvalla, josta minä ymmärrän vain viimeisen sanan: idiootti! Isä peruuttaa pois keittiöstä, ja äiti iskee oven kiinni hänen nenänsä edestä! Onneksi isä perääntyi vähän, sillä muuten hänen nenänsä olisi lähtenyt irti ja pudonnut maahan. -Avaa ovi! karjuu isä, joka ei taida tietää, mitä haluaa.

Hän palaa takaisin keittiöön. Ovi paukahtaa kiinni. (Hoestlandt, 2007, s. 6–7)

6.2 Lasten reagoititavat

Tyypillisin lapsihahmon reagoititapa kotona tapahtuvaan lähisuhdeväkivaltaan tapahtui tunnetasolla ja se ilmeni pelkona, hämmennyksenä, ja ahdistuksena. Lisäksi osa lapsihahmoista oireili ahdistuksen myötä fyysisesti muiden muassa ruokahaluttomuudella, unettomuudella ja painajaisilla.

Laihon (2000) kirjassa isän pahoinpidellessä äitiä Pikku-Nalle hakeutuu peloissaan piiloon sänkyänsä alle ja Laihon (2003) kirjassa Pikku-Kurre sanoittaa pelkoaan vanhempien päihtynyttä riitaa kohtaan itkien omassa sängyssään. Samoin Whiten (2000) kirjassa mäyrävanhempien tapellessa fyysisesti, lapsimäyrä poistuu peloissaan kotikolostaan. Vierulan (2019) kirjassa kouluikäinen Sanna pissaa säikähdyksissään housuun ja piiloutuu sänkyänsä peiton alle.

Yöllä kuuluu kolinaa, kolon ovi narahtaa. Örinää ja murinaa. Kamalaa, kun pelottaa! Peiton alle kuulla saa, kurret riidan torinaa. ”Kunpa se jo loppuisi, ettei mitään sattuisi!”. (Laiho, 2003)

Mitä tekee Pikku-Nalle? Piiloon puikkii sängyn alle. Silmät sulkee, nenää niistä, pelkokeikko ilon riistää. (Laiho, 2000, s. 13)

Pelkoa oli sanojen lisäksi kuvattu kuvissa vahvasti. Lapsihahmojen ilmeistä huokui pelko, esimerkiksi Pikku-Nallen ja mäyrälapsen pidellessään korvia kiinni vanhempien välisen fyysisen väkivallan aikana ja Pikku-Kurren itkiessä sängyssään vanhempien riidellessä sanallisesti. Vierulan (2019) kirjassa Sannan kasvoilta heijastuva ilme paljasti pelokkuuden kulmakarvojen ja silmien asennosta sekä sulkeutuneesta kehonkielestä.

Hämmennys kuvastuu aineistosta lapsihahmojen pohtiessa, mistä vanhempien välillä syntyvät riita- ja väkivaltatilanteet johtuvat. Hoestlandtin (2007) kirjassa kouluikäinen Saara pohtii, johtuuko vanhempien riitely ja eroon päätyminen hänen huonosta koulumenestyksestään. Salmen (2012) kirjassa viisivuotias Kerttu syyttää niin ikään itseään vanhempien riitelystä ja yrittää ratkaista ja sovittaa vanhempien välisiä riitoja. Laihon (2000) kirjassa Pikku-Nalle pohtii, mitä hän on tehnyt väärin, kun isä suuttuu ja lyö äitiä.

Mitä minä väärin tein, kun isä taas niin suuttui? Rakas isä kultasein nyt hirviöksi muuttui. (Laiho, 2000, s. 22)

Isä vei yleensä Kertun aamulla bussilla tarhaan. Äiti otti auton, koska äidin työpaikka oli kauempana. Joskus vanhemmat riitelivät siitä, kumpi vie Kertun, Kertulle tuli paha mieli. Hänestä tuntui, että hän oli syypää äidin ja isän riitelyyn. (Salmi, 2012, s. 13)

Kirjan lapsihahmot tunsivat kotitilanteistaan myös ahdistusta, mikä näkyi osalla kirjojen lapsihahmoista myös fyysisinä oireina. Salmen (2012) kirjassa Kerttua vaivaa unettomuus, sillä hän pohtii kodin tilannetta yöllä ja nukkuessaan kotiasiat tunkeutuvat uniin painajaisina. Hoestlandtin (2007, s. 13) kirjassa Saara pohtii vanhempien riitaa seuraavana päivänä ja kuvaa, kuinka ”---sydäntä särkee ja päätä pakottaa.” Saara myös kuvaa, kuinka todistamansa vanhempien kovan riidan jälkeen hänen ei tee mieli syödä. Laihon (2000, s. 22) kirjassa Pikku-Nalle kuvaa pelkoaan jalkojen tärinänä ja mahakipuna: ”*Vaan jalkojani täristi ja särki massua, kun pelkäsin niin kovasti mä isän tassua.*”

Vanhempien riitelyn seurauksena Hoestlandtin (2007, s. 32, 34, 36) kirjassa Saaran pikkuveli Eero reagoi kodin ilmapiiriin ja asumuseron myötä tulleeseen muutokseen käyttäytymisongelmilla ja kiukuttelulla. Eeron muiden muassa uhkaa pissata joka yön mummin luona sänkyyn ja hän käyttäytyy Saaran kuvailun mukaan mummin ilkeästi. Saara purkaa myös itse omaa oloaan äksyilemällä rinnakkaisluokalla olevalle pojalle.

Lasse ei hyväksy tilannetta. -Minä en halua mennä mummin luo. -Mutta sehän on ihan tässä vieressä, kulta! äiti sanoo suostutellen. -Ja mummi tykkää leikkiä sinun kanssasi. -Hän voi leikkiä yksinkin! sanoo Lasse. -Hän on jo iso! -No, nyt riittää, isä sanoo. -Tämä on nyt päätetty, tästä ei enää keskustella. Lasse alkaa murjottaa: -No sitten minä pissaan mummin luona sänkyyn joka yö! (Hoestlandt, 2007, s. 32)

6.3 Tuki ja apu

Aineistossani tyypillisin tapa tukea ja auttaa lapsihahmoa kotona tapahtuvan lähisuhdeväkivallan ilmenemisessä oli viestittää aikuisten olevan tilanteesta vastuussa ja hoitavan tilanteen selvittämisen. Tällä tavalla lapselta riisuttiin aikuisen rooli huolehtijana ja sovittelijana ja palautettiin lapsen rooli.

Salmen (2012) kirjassa Kerttu yrittää sovittaa ja korjata vanhempien välejä itse. Kirjassa kuvataan, kuinka vanhemmat viimein keskustelevat Kertun kanssa ja kertovat, ettei ole Kertun tehtävä enää huolehtia kodista, vaan se tehtävä

kuuluu vanhemmille. Samoin Hoestlandtin (2007) kirjassa Saaran vanhemmat kertovat lapsille asumuserosta ja painottavat, ettei syy ole lasten. Laihon kirjassa (2000) Pikku-Nalle hakee apua kodin tilanteeseen naapurin Kaniemolta, joka kannustaa Pikku-Nallea kertomaan huolensa ja kertoo, ettei syy isän käyttämään väkivaltaan ole Pikku-Nallen ja että Pikku-Nalle on toiminut oikein kertoessaan asiasta aikuiselle. Kaniemo myös painottaa, ettei isän käyttämä väkivalta ole oikein. Laihon kirjassa (2003) Pikku-Kurren ahdistuksen huomaa Pöllö-ope, joka kysyy Pikku-Kurren huolista. Kaniemon lailla Pöllö-ope kertoo Pikku-Kurrelle, ettei ole Pikku-Kurren tehtävä huolehtia kodista ja pienemmistä sisaruksista, vaan tehtävä kuuluu aikuiselle.

”Puhumalla riidat ratkee, tiedämmehän sen. Karhuluolaan meillä kulkee matka yhteinen. Lähdetäänpäs, Pikku-Nalle! Nyt on meillä hoppu. Isän tassun huiskinnalle täytyy tulla loppu!” [---] ”Jos pelko on tai suru suuri, apu löytyy silloin juuri. Aikuisesta tuen saa, puhuminen helpottaa!” (Laiho, 2000, s. 27)

Viisas pöllö toteaa: ”Itke vaan, se helpottaa. Kun surut, huolet ahdistaa, on kertominen rohkeaa. Ja muista, yksin ole et, vaan monet, monet lapsoset tämän tahtoisivat tietää: ei lapsen kuulu moista sietää! Isän, äidin sairauteen hoito kyllä löytyy. Lupauksen sulle teen: auttaa teitä täytyy. Sinä pieni lapsen: leiki, ole lapsi! Enää ei sun tarvitse jäädä hoivaajaksi. [---] Aikuiset nyt hoitavat teidän perheen asiat. Lähdetään jo leikkimään, toisten kanssa telmimään. (Laiho, 2003)

Aineistossa nousi myös esiin ulkopuolisen avun hakeminen perheen tilanteen tueksi. Laihon (2003) kirjassa oravaperheen vanhemmille apua päihdeongelmaan löytyy ulkopuoliselta taholta ja Salmen (2012) kirjassa Kertun vanhemmat käyvät ratkomassa riitojaan ”--- jonkun tädin luona ---”. Tahvanaisen (2020) kirjassa Leonard saa apua kielteisten tunteidensa hallintaan niin ikään terapeutilta, jota hän tapaa viikoittain. Laihon (2003) kirjassa Pikku-Kurre löytää lisäksi vertaistukea käenpoikasesta, jonka isä oli Pikku-Kurren isän lailla alkoholisti: ”*Vaan mitä kurre silloin näki? Pihalla leikki pieni käki. Silloin kurre muistaa sen: ainoa mä ole en.*”

Jag träffar Siv Sund på grund av mina känslor. De är stora och många. Jag säger saker som skär som svärd. Mina händer river och slår. Det är inte bara saker som går i tusen bitar. En gång hade jag sönder... Det är det vi pratat om, Siv Sund och jag. (Tahvanainen, 2020)

Aineistossa lapset eivät tyypillisimmin hakeneet suoraan itse apua, vaan aikuiset kiinnittivät huomiota lasten muuttuneeseen ja poikkeavaan käytökseen ja oireiluun. Hoestlandtin (2007) kirjassa opettaja kutsuu vanhemmat koululle keskustelemaan Saaran laskeneista arvosanoista. Salmen (2012) kirjassa vanhemmat heräävät Kertun tilanteeseen, kun pikkuväli huutaa ensimmäisen kerran siskonsa nimeä ja vanhemmat huomaavat Kertun olevan kovin uupunut. Laihon (2003) kirjassa Pöllö-ope huomaa Pikku-Kurren ahdistuneisuuden koulupäivän loputtua ja pysähtyy asian äärelle. Ainostaan Laihon (2000) kirjassa Pikku-Nalle hakee itse apua kodin tilanteeseen naapurin Kaniemolta, vaikka isä on kieltänyt puhumasta aiheesta muille.

Äiti ja isä hätkähtivät Eeron sanoessa ensimmäistä kertaa Kertun nimen. Äiti ihmetteli, kuinka hän ei ollutkaan nähnyt Kerttua pitkään aikaan. Mihin hän oli kadonnut? Äiti ja isä seurasivat Eeroa portaisiin ja kurkkasivat kellariin. Siellä Kerttu oli lopen uupuneena lysähtänyt isän kuntopyörän päälle. Isä kantoi uupuneen Kertun pois kellarista. (Salmi, 2012, s. 26)

On koulupäivä vihdoinkin loppu, reput pakataan. Ei kurella oo kotiin hoppu, hän jää istumaan. Pöllö-ope katsahtaa pieneen oravaan. Hellästi hän koskettaa korvatupsukkaa. "Kurretyttö kuuletko? Koulupäivä päättyi jo. Kotikolo odottaa!" Pöllö-ope kehottaa. Itkettää ja pelotaa pientä sisko-oravaa. Tassut pienet tutisee, pörröhäntä vapisee. Pöllö-ope rauhoittaa, syliin ottaa, halaa. "Kerro vaan, se helpottaa. Miksi itket salaa?" (Laiho, 2003)

Kahdessa kirjassa (White, 2000 & Vierula, 2019) lasten turvallisuuden tunteen palautti vanhempien sovinto, ja sen myötä palautunut normaali arki, jossa lapsi tunsi itsensä rakastetuksi. Whiten (2000) kirjassa on nähtävillä myös se, kuinka vanhempien sovittua he seuraavat lapsen kulkemista kotipesän läheisyydessä, kun riidan aikana mäyrälapsi puolestaan lähti omille teilleen ilman vanhempien seuraa.

7 POHDINTA

7.1 Tärkeimmät tutkimustulokset

Tutkimuskysymyksessä yksin hain vastauksia sille, millaisia lähisuhdeväkivallan muotoja lastenkirjoissa esiintyy. Tutkimukseni aineistoon valikoituneissa lasten kuvakirjoissa tyypillisin lähisuhdeväkivallan muoto oli laiminlyönti. Vanhempien välillä tapahtuvan riitelyn seurauksena perheissä ilmeni myös laiminlyöntiä, mikä johtui siitä, etteivät vanhemmat riidoiltaan huomanneet ja huomioineet lasten tunteita ja tarpeita. Laihon (2003) kirjassa oravalapset jäivät vaille aikuisten turvaa, tarvittavaa määrää unta ja ravintoa. Hoestlandtin (2007) kirjassa Saaran kouluarvosanat alkavat laskea, sillä hänen on kotitilanteensa vuoksi haastavaa keskittyä kouluun. Nouran Ghanemin (2021) tutkimuksessa todettiin myös, että väkivaltaa lapsuudessaan kokeneiden yhdysvaltaisten koulumenestys kärsi koetun väkivallan seurauksena. Salmen (2012) teoksessa puolestaan Kerttu jää vaille kunnollisia yöunia, kun vanhempien riidat pyörivät mielessä myös öisin ja tunkeutuvat uniin painajaisten muodossa. THL:n (2021a) ja Söderholmin ja Politin (2012, s. 80–82) mukaan laiminlyönniksi lasketaan sellainen väkivalta, jossa muista riippuvaisessa asemassa oleva henkilö jätetään vaille tarvitsemaansa huolenpitoa ja hoivaa.

Kirjojen lapsihahmot olivat mitä suurimmissa määrin riippuvaisia vanhempiensa hoivasta ja huolenpidosta, mikä tuli laiminlyödyksi vanhempien välillä tapahtuvan riitelyn, mikä paikoitellen täytti henkisen väkivallan tunnusmerkistön, seurauksena. Laiminlyöntiä aiheutui vanhempien välisen riitelyn lisäksi myös vanhempien päihteidenkäytön ja fyysisen väkivallan seurauksena. Kuten Väestöliitto (2012), Hui ja Maddern (2021) sekä Salo (2011) toteavat, ovat lapset usein tarkkaavaisempia ja ymmärtäväisempiä, kuin mitä aikuiset osaavat kuvitella. Hui ja Maddern lisäksi toivat esiin lasten kyvyn havaita valtasuhteita lähisuhdeväkivallassa. Lapset siis reagoivat kodin ilmapiiriin muutoksiin herkästi ja aistivat, jos kaikki ei ole hyvin. Usein

vanhemmat saattavat lisäksi luulla, etteivät lapset kuule vanhempien välistä riitelyä – aivan kuten Hoestlandtin (2007) kirjan Saaran vanhemmat ajattelivat riidellessään suljetun oven takana keittiössä. Kuitenkin Saara ja pikkuveli Lasse kuulevat riidan äänet tarpeeksi hyvin ymmärtääkseen, ettei kaikki ole hyvin.

Tutkimuskysymyksessä kaksi etsin lasten kuvakirjoista vastauksia sille, kuinka lapsihahmot reagoivat lähisuhdeväkivaltaan. Tyypillisin reagoititapa oli tunnetasolla tapahtuva reagointi, mikä ilmeni pelkona, hämmennyksenä ja ahdistuksena. Tunnetason reagointi, etenkin ahdistus, aiheutti osalla lapsihahmoista myös kehollisia reaktioita, muiden muassa ruokahaluttomuuden, päänsäryn ja unettomuuden muodoissa. Pelko kuvastui lapsihahmoissa tilanteessa pakenemisella ja piiloon menemisellä. Hämmennys näkyi lapsissa muiden muassa yrityksenä korjata ja sovittaa vanhempien välejä sekä pohdintana johtuuko vanhempien välinen riitely jostain, mitä on itse tehnyt. Lapset oireilivat myös käytösongelmilla. Hoestlandtin (2007) kirjassa lapsihahmot Saara ja Lasse äksyivät niin mumuille kuin kavereille. Väestöliiton (2012) mukaan vanhempien riitaisuus näkyy myös lapsessa esimerkiksi ärtyisyytenä ja kiukkuna, jota vanhempien tulisi ottaa vastaan ja sanoittaa. THL:n (2021a) mukaan lapsen kokema lähisuhdeväkivalta saattaa oireilla, kuten aineistokseni valikoiduissa lasten kuvakirjoissa tapahtui: ahdistuneisuutena, unihäiriöinä ja korostuneina syyllisyyden tunteina. Myös Salon (2011) väitöskirjan tuloksissa kävi ilmi, että vanhempien välillä tapahtuva riitely oli merkittävä lasten oireilujen aiheuttaja – erityisesti käytösongelmina ja sosiaalisten taitojen heikkenemisenä.

Kolmannessa tutkimuskysymyksessäni vastauksia etsin sille, kuinka kirjoissa esiintyviä lapsihahmoja tuetaan ja autetaan. Tyypillisin tukemisen ja auttamisen keino oli poistaa lapsilta vastuuntaakka ja kertoa, ettei kotona tapahtuva väkivalta ole heidän syytään ja aikuisten kuuluu huolehtia asiasta. Lapset siis palautettiin lapsen rooliin. Esimerkiksi Laihon kirjoissa (2000; 2003) Pikku-Nalle ja Pikku-Kurre saivat tukea ja apua läheisiltä, perheen ulkopuolisilta aikuisilta, jotka tarttuivat lasten huoleen ja ottivat vastuun tilanteen selvittämisestä. Salmen (2012) kirjassa Kertun vanhemmat pysähtyivät pikkuveljen kehityksen kautta Kertun uupumuksen äärelle. Apua ja tukea perheiden tilanteisiin haettiin myös ammattiauttajilta, kuten Tahvanaisen (2020) kirjan Leonardin terapeutilta. Väestöliiton (2012) mukaan tärkeää on, ettei lasta

jätä yksin tunteidensa ja tulkintojensa kanssa, kun kotona on riitaisaa. Väestöliitto ja Holmberg (2000) painottavat, että lapsille on tärkeää tehdä selväksi, ettei vanhempien välillä tapahtuvat riidat tai väkivalta johdu heistä ja että on aikuisten tehtävä selvittää ja ratkaista kodin ongelmat. Väestöliitto kehottaa vanhempia keskustelemaan lasten kanssa ikä- ja kehitystaso huomioiden kodin tilanteesta rehellisesti ja antaa lapselle aikaa ja läheisyyttä. Myös arkirytmien ylläpito luo turvaa. Ikätasoisesta ymmärryksen luomiseksi ja vaikeiden aiheiden käsittelyn tukena voidaan käyttää muiden muassa kuvakirjoja, kuten Holmberg (2000, 2003) ja Heikkilä-Halttunen (2010) kirjoittavat.

Jotta lasten ympärillä toimivat aikuiset voivat auttaa ja tukea lasta tilanteissa, joissa heidän kasvunsa, kehityksensä ja hyvinvointinsa vaarantuvat, on aikuisilla ensinnäkin oltava rohkeutta nähdä lapsi. Lapsen muuttuneen käytöksen äärelle pysähtyessä ei yhdenkään aikuisen ole tarvetta osata toimia sosiaalityöntekijänä tai poliisina, mutta tarvetta on kuulla ja kohdata sekä tunkea aikuisen vastuu tilanteesta ja toimia sen mukaisesti. Husson ym. (2021) mukaan kasvatusalan ammattilaiset ovat avainasemassa siinä, että väkivallan muodot tulevat tunnistetuiksi ja että niihin puututaan. Söderholm ja Kivittie-Kallio (2012, s. 19) kirjoittavat osuvasti yhteisestä vastuusta lapsista. Mikäli kaltoinkohteluun ei puututa, maksavat lapset, yhteiskunta ja seuraavat sukupolvet kovan hinnan kaltoinkohtelun seuraamuksista. Tarvitaan siis kaikkia organisaatioita toimimaan yhdessä lapsen edun eteen. Heikkilä-Halttunen (2010, s. 283) sanoin ”tieto lisää turvaa”, jolloin varhaiskasvatuksessa tunne- ja turvataidot nousevat yhä tärkeämmiksi taidoiksi. Emme voi ajatella, että lapsella on osaamista ja rohkeutta hakea apua tilanteeseen, jolleivät aikuiset ole valmiita sitä kuulemaan. Lähisuhdeväkivallan kauhistelun ja voivottelun sijaan tulisikin rohkeasti puhua siitä ja käyttää esimerkiksi lastenkirjallisuutta välineenä aiheen käsittelyssä lasten kanssa. Laihon (2000, 2003) kirjojen takaosista löytyvät Holmbergin (2000, 2003) laatimat taustoitukset kirjan teemalle ja ohjeet aikuiselle, kuinka kirjaa voi lapsen kanssa käsitellä. Samanlainen ohjeistus löytyy myös Salmen (2012) kirjan takaosasta. Aiheen käsittelyssä voidaan hyödyntää myös moniammatillista osaamista esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullinen tutkimus ei voi olla luotettava, jollei se ole eettinen, mutta eettinen tutkimus ei kuitenkaan tee tutkimuksesta luotettavaa. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa ei ole yksioikoista ohjetta siitä, mikä ehdottomasti tekee tutkimuksesta luotettava. Usein luotettavuuden arvioinnissa käytetään reliabiliteetin ja validiteetin käsitteitä eli sitä onko tutkittu sitä, mitä aiottiin ja ovatko tutkimuksessa saadut tulokset toistettavissa. Reliabiliteetin ja validiteetin käsitteet ovat olleet kritiikin kohteena, sillä käsitteet vastaavat määrällisen tutkimuksen tarpeita. Luotettavuuden ja eettisyyden arviointia varten on kuitenkin koostettu lista, jonka avulla tutkimusta on mielekästä arvioida. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 119, 121–123, 137)

Ensimmäisenä asiana arvioinnissa tarkastellaan tutkimuksen kohdetta ja tarkoitusta. Tutkimukseni kohteena oli lähisuhdeväkivallan ilmeneminen varhaiskasvatusikäisille suunnatuissa lasten kuvakirjoissa. Tarkoituksena oli selvittää, millaisia lähisuhdeväkivallan muotoja kirjoissa esiintyy, miten lapsihahmot reagoivat väkivaltaan ja kuinka lapsihahmoja tuetaan ja autetaan. Arvioin, että tutkimukseni aihe oli relevantti, sillä lähisuhdeväkivalta on Suomessa yleinen ilmiö ja COVID-19-pandemian aikana kotona oleilu on lisääntynyt, mikä on lisännyt viranomaisten tietoon tulleiden avio- ja avoparien välillä tapahtuvaa väkivaltaa (Tilastokeskus, 2021b). Tilastot eivät kuitenkaan kerro koko totuutta, jolloin on hämärän peitossa, kuinka monessa kodissa todellisuudessa tapahtuu lähisuhdeväkivaltaa ilman, että se tulee viranomaisten tietoon. Husson ja kollegoiden (2021) mukaan COVID-19-pandemian aikana on havaittu turvakotiin hakeutuvien asiakkaiden ja lastensuojeluilmoitusten määrän vähentyneen huomattavasti. Tämä on herättänyt alan ammattilaisissa Husson ja kollegoiden mukaan huolta. Samanaikaisesti taas erilaisiin chat-palveluihin yhteydenotot ovat lisääntyneet. COVID-19-pandemian seuraamusten kanssa eletään vielä pitkään, joten tieto pandemian aiheuttamista erilaisista ilmiöistä helpottaa myös niiden tunnistamista.

Kuten Salo (2011) ja THL:n (2021a) kirjoittavat, oireilevat lapset psyykkisesti vanhempien välillä tapahtuvan riitelyn tai parisuhdeväkivallan vuoksi. Varhaiskasvatuksessa kohdataan vuoden 2020 tilastojen mukaan lähes 80 % suomalaisista 0–6-vuotiaista, jolloin varhaiskasvatuksen ammattilaisten on

tärkeää pysähtyä lapsen psyykkisten oireiden äärelle ja kuulla lapsen huolet sekä tukea lähisuhdeväkivaltaa kohdannutta lasta. Arvioin, että tutkimukseni kantaa kortensa kekoon siinä, että se lisää lukijalleen tietoutta lähisuhdeväkivallan ilmiöstä ja lasten auttamisen keinoista, erityisesti lastenkirjallisuutta apuna käyttäen. Olen ollut sitoutunut tutkimusaiheeseeni mielestäni vahvasti, sillä aihe on itselleni tärkeä. Olen aiemmin työskennellyt lastensuojelussa ja lapsen etu kaikessa toiminnassa, niin kasvatuksen ja koulutuksen kuin sosiaalipalveluiden riveissä, on itselleni tärkeä ohjenuora. Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 122) mukaan tutkijan oma sitoutuminen aiheeseen on yksi luotettavuuden arvioinnin kohde. Ajattelen aiemman työkokemukseni lisäävän ymmärrystäni tutkittavasta ilmiöstä, mikä myös lisää luotettavuutta.

Lisäksi Tuomi ja Sarajärvi (2018, s. 122–123) toteavat aineiston keruun ja tutkimuksen tiedonantajien valinta sekä tutkijan suhde tiedonantajiin vaikuttaa luotettavuuteen. Keräsin aineistoni HELMET-kirjastojen hakupalvelun ja Lastenkirjainstituutin avulla. Koen, että tutkimuksen laajuuteen nähden aineisto on ollut kattava ja olen saanut apua luotettavalta taholta. Minulla ei ole ennen kandidaatintutkielman aloitusta ollut mitään yhteyksiä Lastenkirjainstituuttiin ja yhteydenpito Lastenkirjainstituuttiin tapahtui sähköpostitse. Aineiston kirjoista yksi kirja (Laiho, 2003) oli minulle työelämästä entuudestaan tuttu, mutta muut kirjat olivat itselleni vieraita. Tuttu kirja nopeutti aiheeseen sisälle pääsyä lastenkirjallisuuden näkökulmasta ja helpotti myös lisääaineiston etsinnässä. Aineiston koko, seitsemän kirjaa, ei ole suuri, joten on mahdollista, että laajemmassa otannassa tulokset olisivat olleet omista tutkimustuloksistani poikkeavia. Erityisesti silloin, jos mukaan otettaisiin kiusaamista kuvaavat lastenkirjat, jotka rajasin tutkimukseni ulkopuolelle.

Tutkimuksessani lähisuhdeväkivaltaa on käsitelty länsimaisen kulttuurin näkökulmasta. Eri kulttuureissa lähisuhdeväkivalta ja sen muodot saatetaan ymmärtää eri tavoin, jolloin myös käsitys väkivallan luonteesta muuttuu. Luotettavuuden ja eettisyyden näkökulmasta on hyvä huomioida se, että tutkimukseni näkökulma lähisuhdeväkivaltaan pohjautuu länsimaiseen tapaan ymmärtää lähisuhdeväkivaltaa. Jonkin toisen maan kontekstissa kyseiset lastenkirjat ja niissä esiintyvä lähisuhdeväkivalta saatettaisiin ymmärtää toisin.

7.3 *Jatkotutkimusaiheita*

Kuten Tuomen ja Sarajärvi (2018) kirjoittivat, sisältää tutkimusaineisto usein paljon mielenkiintoista asiaa, mutta tutkimuksen aiheessa pysymisen kannalta on olennaista rajata, mikä on kyseessä olevan tutkimuksen kannalta tärkeää ja kiinnittää huomio siihen. Huomasin hyvin nopeasti, että omassa aineistossani olisi ollut paljon mielenkiintoisia näkökulmia, joita tutkimuksessani olisin voinut käsitellä. Kandidaatintutkielma on kuitenkin rajallinen, joten katse täytyi kohdentaa tutkimuskysymysteni kannalta olennaisiin näkökulmiin.

Aineistoa lukiessani kirjoitin itselleni kuitenkin ylös aiheita, joita jatkossa voisi tutkia. Perhesuhteet ovat monimutkaisia, ja jos perheessä ilmenee lähisuhdeväkivaltaa, ovat suhteet vielä monimutkaisempia. Aineistoa lukiessani huomioni kiinnittyi tasaisin väliajoin sisarusten välisiin suhteisiin ja erityisesti vanhemman sisaruksen rooliin. Mielenkiintoista voisi jatkossa olla tutkia sitä, millaisina sisarusten väliset suhteet näyttäytyvät lähisuhdeväkivaltaa kokevissa perheissä. Lisäksi kiinnitin huomiota siihen, että jokaisessa aineistooni kuuluvassa kirjassa esitetty perhe oli heteroparin ympärille muodostunut ydinperhe. Perhemalleja on heteroparin ympärille muodostuneen ydinperheen lisäksi paljon muitakin, joten lähisuhdeväkivallan ilmeneminen ja käsittely erilaisissa perhemalleissa voisi olla kiinnostava tutkimusaihe, jolle uskoisin olevan tarvetta.

Tässä tutkimuksessa tarkastelin sitä, miten kirjoissa esiintyvät lapsihahmot reagoivat lähisuhdeväkivaltaan. Tutkimuksen rajallisuuden vuoksi huomiotta jäi kuitenkin se, kuinka nämä lapset yrittävät ensin itse ratkoa perheessä ilmenevää lähisuhdeväkivaltaa, ennen kuin he saavat apua tilanteeseen

LÄHTEET

- Arvola, P. & Mäki, S. (2009). Mitä lasten ja nuorten kirjallisuusterapia on?
Teoksessa S. Mäki & P. Arvola (toim.) *Satu kantaa lasta. Opas lasten ja nuorten kirjallisuusterapiaan 1*. Duodecim.
- Asetus 60/21.8.1991. *Yleissopimus lapsen oikeuksista*.
https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen* (1. painos). Vastapaino.
- Fawole, O. I. (2008). Economic violence to women and girls. Is It Receiving the Necessary Attention? *Trauma Violence & Abuse*, 2008:8. Saatavissa: 10.1177/1524838008319255.
- Glaser, D. (2005). Lasten pahoinpitelyn ja laiminlyönnin vaikutukset aivoihin. Kirjallisuuskatsaus. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen* (s. 67–114). WSOY.
- Gregory, G.A., Fox, J. & Howard, B.K. (2020). Honour-based violence. Awareness and recognition. *Paediatrics and Child health*, 30:11, s. 365-370. Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.paed.2020.08.001>.
- Haapakangas, K. (2021). *Vanhempien lapsiinsa kohdistama väkivalta väheni koronavuonna. Avopuolisoiden väliset teot kasvoivat eniten*.
<https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2021/vanhempien-lapsiinsa-kohdistama-vakivalta-vaheni-koronavuonna-avopuolisoiden-valiset-teot-kasvoivat-eniten/>.
- Halme, H. (2020). *Ilmastonmuutos lastenkirjallisuudessa* [Kandidaatintutkielma, Jyväskylän yliopisto]. JYX.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/71812/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-202009215898.pdf>.
- Heikkilä-Halttunen, P. (2010). *Minttu, Jason ja Peikönhäntä. Lasten kuvakirjoja kipeistä aiheista*. BTJ Finland Oy.

- Heikkilä-Halttunen, P. (2015). *Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen*. Atena Kustannus Oy.
- Holmberg, T. (2000). Lapset ja perheväkivalta. Teoksessa S. Laiho, *Urhea Pikku-Nalle* (s. 30–31). Lasten keskus.
- Holmberg, T. (2003). Lapset ja vanhempien päihdeongelma. Teoksessa S. Laiho, *Et ole yksin, Pikku-Kurre!*. Lasten keskus.
- Hui, M. & Maddern, R. (2021). Children's perceptions of their parents in the context of domestic violence. A qualitative synthesis. *Child Abuse & Neglect*, 122 (2021). Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105343>.
- Husso, M., Hyväri, E., Kaittila, A., Hietamäki, J., Karhinen-Soppi, A., Kekkonen, O. & Tuominen, J. (2021). Korona, koti ja kontrolli. Väkivaltatyöntekijöiden näkemyksiä lähisuhdeväkivallan kohteina olleiden avun saamisen haasteista korona-aikana. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 2021: 58, s. 349–366. Saatavissa: <https://doi.org/10.23990/sa.105321>.
- Kiviniemi, K. (2018). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 62–74). PS-Kustannus.
- Korkea-aho, E. (2020). *Kiusaaminen suomalaisissa lasten kuvakirjoissa 2010-luvulla* [Maisterintutkielma, Tampereen yliopisto]. Trepo. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/121512/Korkea-ahoEmilia.pdf?sequence=2>.
- Korva-Perämäki, M. (2016). Onko Suomi väkivaltainen maa?. *RIKU Rikosuhripäivystys*, 1/2016, 13–15.
- Luukila, L. (2017). *Yksinäisyys kuvin ja sanoin kotimaisissa kuvakirjoissa Koira nimeltään Kissa sekä Yökirja* [Maisterintutkielma, Tampereen yliopisto]. Trepo. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/101181>.
- Nouran Ghanem, M.S. (2021). The effect of violence in childhood on school success factors in US children. *Child Abuse & Neglect*, 120. Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105217>.
- Oikeusministeriö. (2010). *Lievät pahoinpitelyt virallisen syytteen alaisiksi vuoden 2011 alusta*. <https://oikeusministerio.fi/-/lindrig-misshandel-ska-hora-under-allmant-atal-fran-och-med-ingangen-av-ar-2011>.

- Opetushallitus. (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018*.
Punamusta Oy.
- Oranen, M. (2012). Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa A. Söderholm & S. Kivitie-Kallio (toim.) *Lapsen kaltoinkohtelu*. Duodecim.
- Ostermyer, B., Hatters Friedman, S., Sorrentino, R. & Booth, B. (2016). Stalking and Violence. *Psychiatric Clinics of North America*, vol. 39:4, s. 663-673.
Saatavissa: <http://dx.doi.org/10.1016/j.psc.2016.07.010>.
- Rauhalampi, I. (2019). *Lähisuhdeväkivallan maa. Miksi suomalainen satuttaa läheistään?*. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/01/16/lahisuhdevakivallan-maa-miksi-suomalainen-satuttaa-laheistaan>.
- Rikosuhripäivystys. (2019). *Lähisuhdeväkivalta voi koskettaa jokaista*.
<https://www.riku.fi/erilaisia-rikoksia/lahisuhdevakivalta/>.
- Rättyä, K. (2012). Lastenkirjallisuuden lajikysymyksiä. *SKIDI* 1(1), 2012, 52–56.
- Rättyä, K. (2013). Mitä kirjallisuuskasvatus on?. *Kielikukko* 2013:2, ss. 34–39.
- Salo, S. (2011). *Parisuhdeongelmat ja lasten psyykinen hyvinvointi. Kaksi tutkimusnäkökulmaa* [Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto]. JYX.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/36861/9789513944476.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Söderholm, A. & Politi, J. (2012). Lapsen laiminlyönti. Teoksessa A. Söderholm & S. Kivitie-Kallio (toim.) *Lapsen kaltoinkohtelu*. Duodecim.
- Tilastokeskus. (2021a). *Perheiden määrän lasku pysähtynyt*.
https://www.stat.fi/til/perh/2020/perh_2020_2021-05-28_tie_001_fi.html.
- Tilastokeskus. (2021b). *Tietoon tulleet alaikäisiin kohdistuneet perheväkivaltatapaukset vähenivät 14 prosenttia*.
https://tilastokeskus.fi/til/rpk/2020/15/rpk_2020_15_2021-06-01_tie_001_fi.html.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2019). *Väkivallan tunnistaminen ja siihen puuttuminen*. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vakivalta-ja-vammaisuus/vakivallan-tunnistaminen-ja-siihen-puuttuminen>.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2021a). *Väkivallan muodot*.
<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/vakivallan-muodot>.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2021b). *Lähisuhdeväkivalta*.
<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/lahisuhdevakivalta>.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2021c). *Varhaiskasvatus 2020*.
<https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/varhaiskasvatus>.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*.
Tammi.
- Tupola, S., Kivitie-Kallio, S., Kallio, P., Koskinen, S. & Alapulli, H. (2015). Epäily lapsen fyysisestä pahoinpitelystä. Tunnistaminen ja toimenpiteet terveydenhuollossa. *Duodecim*, 2015:131, 993–999.
- Valli, K. (2020). *Pelko lastenkirjallisuudessa* [Kandidaatintutkielma, Tampereen yliopisto]. Trepo.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/124357/ValliKarita.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.
- Väestöliitto. (2012). Kuinka autan lasta?. Teoksessa A. Salmi *Kallistuva talo*.
Väestöliitto ry.
- Väkivalta ja terveys maailmassa. WHO:n raportti*. (2002). E.G., Krug, L.L.
Dahlberg, J.A. Mercy, A. B. Zwi & R. Lozano (toim.). Suom. E. Salomaa.
https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/full_fi.pdf.